

בענין איסור מלאכה לנשים בחנוכה

שלחן ערוך סי' תר"ע

בכ"ה בכסליו (מתחילין) שמונת ימי חנוכה ואסורים בהספד ותענית, אבל מותרין בעשיית מלאכה; ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות, ויש מי שאומר שאין להקל להם.

ס' ארחות חיים הל' חנוכה

כא. ועל מה שנהגו הנשים שלא לעשות שום מלאכה משעת הדלקתן עד שעת כבייתן כתב הרא"ש ז"ל הטעם כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה ועוד שמא יכבה הנר האחר שישתמשו כנגדו ועל כרחם יכשלו להשתמש לאורה ולפי זה המנהג טועות הנשים שאין עושות מלאכה כל ח' הימים והבטלה הרחיקו ז"ל שהיא מביאה לידי שעמים על כן טוב לבטל להן מנהגן. ויש נשים רבות בטלות יום ראשון ושמיני ודי להן בזה כדין תורה בפסח וסוכות. והר"ם נ"ע כתב בחנוכה ובאסרו חג פי' מחרת י"ט מותר בעשיית מלאכה:

ט"ז ס"ק ב'

שאיין להקל להם. - היא דעת הטור משום דברים המותרים ואחרים נוהגים בהם איסור אין להתיר בפניהם וכי עוד גם אם יש מקומות שנוהגין בו איסור כל היום אין להקל להם וכי ב"י שאין זה מוכרח כיון שאין כאן צד איסור ול"נ לדמותו לר"ח רס"י תי"ז דמותר מן הדין בעשיית מלאכה ואפ"ה כיון שנוהגים כן הנשים שלא לעשות מלאכה הוא מנהג טוב וזהו להם לשכר שלא נתנו נזמיהם לעגל כמ"ש הטור ואמרי' ב"י דברים המותרים ואחרים כו' כמ"ש שם ב"י ה"ה בחנוכה כיון שנעשה הנס ע"י הנשים יפה להם כשהם נוהגות שלא לעשות מלאכה אבל האנשי' ודאי אין שייכו' מנהג בזה ובמהרי"ל כי קבלה בידינו שאין לאדם לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות וי"א גם ביום הראשון וביום האחרון מנהג רבותינו ג"כ לאסור מלאכה עכ"ל:

ס' מור וקציעה

וביחוד לנשים הוא דבר ראוי ונכון, לפי שהן קלות הדעת, ויבואו לעשות מלאכתן לאור הנר של מצוה. ואת זו מצאתי אחרי כותבי לבעל ט"ז ז"ל [ס"ק ב] שעשה ג"כ סמוכות לסברת הטור מאותו מנהג של ביטול מלאכה דר"ח. והוא ז"ל הוסיף לומר שנס חנוכה כמו כן נעשה ע"י הנשים. וזה דבר בדוי (אע"פ שכתבו כן קצת מפרשים כי באמת אין שייכות כלל לנשים בנס חנוכה יותר מן האנשים. לא אמרו רז"ל, אלא שאף הן היו באותו הנס, וזה כפירש"י ז"ל, שהיוונים גזרו על האשה הנשאת, שתבעל להגמון תחלה (שגזרותם הרעות היו כוללות לנשים כמו לאנשים) לא שהן הנה היו סבה וגורם לנס, כנודע מספר מלחמות החשמונאים, ומדברי היוסיפון (גם הפייטן האשכנזי ביוצר דשבת חנוכה ערבב מעשה שני ניסים מתחלפים, ורחוקים מאד בזמניהם זה מזה, ולא קרב זה אל זה, אם לא שנאמר שרצה לתת זכרון גם לנס יהודית, שאירע בזמן קדמון, בימי גלות בית ראשון, ולא מצא לו מקום מיוחד, וצירפו לנס חנוכה, כמ"ש בס"ד בהגהות היוצרות) אלא העיקר כדברינו שנקבע מנהג זה על הנשים, לקלות דעתן, והוא הנכון.

ס' נטעי גביראל

בר"ח שלא אבו לשמוע לבעליהן להסיר הנזמים ליצירת העגל עיי"ש. וי"ל עוד טעם דהנה מדינא גם נשים חייבות בהדלקת נר חנוכה, וכמבואר בשבת דף כ"ג ע"א אשה ודאי מדליקה, ואם כן למאי דמבואר ברמ"א סי' תרע"א ס"ב דהמנהג פשוט שכל אחד מבני הבית מדליק, הוי להו גם להנשים להדליק לעצמן. והטעם שלא נהיגי בכך, כתב בחי' החתם סופר ז"ל לשבת כ"א ע"ב משום דמתחלה כשהדליקו על פתחי בתיהם לא היו הנשים מהדרות להדליק בעצמן משום כל כבודה בת מלך פנימה, וע"כ גם בזמן הזה שמדליקין בפנים נשאר המנהג בידינו שלא ידליקו הנשים עכ"ד. אולם כדי להשלים את הידור המצוה שהן מחסרות בהדלקת הנרות בעצמן, נהגו שלא לעשות מלאכה באותה שעה, כדי להראות דמה שאינן מדליקות בעצמן לאו משום שאינן זריזות במצוות וחסות על ביטול מלאכתן, אלא נמנעות משום כל כבודה בת מלך פנימה. וראה לעיל פי"ז אות ב'.

ס' מהרי"ל הל' חנוכה

קבלה היא בידינו שאין לאדם לעשות מלאכה בשעה שנרות דולקים בחנוכה. וי"א גם ביום ראשון ובאחרון מנהג רבותינו נוחי נפש לאסור מלאכה, עכ"ה ממנהגי ריינוס.

משנה ברורה

הנשים - דוקא נשים [ה] לפי שנעשה נס על ידיהם כדלקמיה בס"ב בהג"ה [ו] ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה:

טור סי' תר"ע

אבל מותרין הן בעשיית המלאכה ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות ואין להקל להן: וגם אם יש מקומות שנוהגין איסור בכל היום אין להקל להן משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם וקראום חנוכה חנו בכ"ה.

משנה ברורה

שאיין להקל להם - דהוי כדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור שאין להתיר בפניהם. וכתב בשלטי גבורים וכן הסכים בתשובת חכם צבי שבמקום שנהגו איסור מלעשות מלאכה כל היום [ח] יש למחות בידם כי הבטלה עברה היא ומביאה לידי שעמום:

מגן אברהם

בעוד שהנרות - כ' במ"צ פ"י כל זמן שנרות של בה"כ דולקות והוא עד כחצות עכ"ל ובמקום שנהגו איסור כל היום אין להקל משום דברים המותרים וכו' כמ"ש ביי"ד סי' רי"ד וכ"פ הב"ח ומ"צ וטור ועמ"ש סי' תקל"ד ס"ב ובש"ג כ' שיש לבטל מנהגם ודי ביום ראשון ושמיני עכ"ל וכ"ה במהרי"ל:

משנה ברורה – דרשו

16) ובגודר המלאכות שנהגו שלא לעשותן, דעת הגרי"ש והאזנר (קובץ מבית לוי ח"י עמ' ג) שלא נהגו איסור אלא בתפירה וכדו', אבל לא בבישול ואפיה (ומלאכה שיש בה עמל כגון שטיפת רצפה, דעתו שם (הע' יד) שיש להימנע מלעשותה, ולגבי שטיפת כלים הכל לפי הענין). וכן דעת הגרי"ח קניבסקי (תורת המועדים סי' ח אות ג, ספר חנוכה פ"ב, נר הנוכה פ"א הע' מד) שכיבוס ותפירה בכלל האיסור אבל לא בישול ואפיה וכדו', ומשום שמסתבר שלא יקבלו לאיסור אלא מלאכות האסורות בחול המועד, ומשום כך אם יגרם לה הפסד כספי אם תמנע מעשיית מלאכה, דעתו (תורת המועדים שם אות ד) שמותרת בעשיית מלאכה, וכמו שהתיר בחול המועד מלאכת דברי האבר, ואמר (נר הנוכה שם) שכמוציה ששאלו את החוריא איזה מלאכות אסור לנשים לעשות כשהנרות דולקים, והשיב, כמו לענין ראש חודש (ראה מזה שכתבנו לעיל סי' ת"ז סי' ד), וכן דעת הגרי"ג קרליץ (נר הנוכה שם, פסקי הלכות חנוכה מהגרי"א דינר פ"א אות ז) שמסתבר שדינו כראש חודש ולא גרע מחול המועד, ולא אסור אלא תפירה וכדו', אבל לא בישול ואפיה והוא הדין הרה"ח כלים, אכן, שטיפת רצפה וכיבוס דעתו שאסור, משום שמסתבר שבחנוכה המנהג לאסור מלאכות הנמשכות, כדי שיהיה זכר שלא להשתמש לאור נרות חנוכה.

מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (פניני חנוכה עמ' קלא-קלב וש"ת רבבות אפרים ח"י סי' תט אות ב) שנהגו הנשים שלא לעשות שום מלאכה שיש בה היסח הדעת אפילו בישול ואפיה, והוא הדין שטיפת כלים (תקין הבית ועריכת קניח במסלח), וכן דעת הגר"ח שיינברג (ש"ת רבבות אפרים שם, חוץ משטיפת כלים שמתיר), וכן כתב (ח"א סי' תלו) בשם הגרי"י פישר, שמונה ירושלים שהנשים אינן עושות שום מלאכה אפילו בישול ואפיה, וכן נהגו הנשים בבית הגרש"ו איערבך (הליכות שלמה חנוכה פט"ו ארחות הלכה הע' 14) שלא לעשות שום מלאכה אפילו כתיבה ובישול וכדו', חוץ מטיגון סופגניות וכדו' הנאכלות באותה שעה.

ולכבס במכתה כביסה, דעת הגרי"ש אלישיב (פניני חנוכה עמ' קלב) שהוא בטור כיבוס ואסור (אכן בהע' קמא כתב, שהיו פעמים שהתיר מפני שאין בזה היסח הדעת), וכן דעת הגר"ח שיינברג (ש"ת רבבות אפרים ח"י שם).

ואם יש צורך בעשיית מלאכה, דעת הגרי"ש אלישיב (פניני חנוכה שם) שתלוי עד כמה יש בה צורך, וכל הענין של איסור עשיית מלאכה בומן שהנרות דולקים אינו חמור כל כך.